BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI OSHIRISHDA MAQOM SAN’ATINI O‘RGATISHNING AN’ANAVIY VA ZAMONAVIY USULLARI

Topildiyev Saidmurod Odiljon o‘g‘li
Qo‘qon davlat universiteti
“Xalq ijodiyoti” kafedrasi mudiri, dotsent
topildiyevsaidmurod@gmail.com

Annotatsiya. *Mazkur maqolada oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi va pedagogik mahoratini oshirishda o‘zbek milliy maqom san’atini o‘rgatish metodikasini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Maqolada xalq og‘zaki an’anasidagi professional musiqa merosini yetkazishning an’anaviy (ustoz-shogird) maktabi hamda zamonaviy innovatsion-pedagogik texnologiyalar imkoniyatlari o‘zaro muvozanatda tahlil qilingan. Tadqiqot davomida ta’lim mazmunini an’ana va zamonaviylik kesimida sintez qilish orqali talabalarning musiqiy-nazariy va ijrochilik malakalarini shakllantirishning pedagogik tizimi taklif etilgan.*

Kalit so‘zlar: *musiqa ta’limi, maqom san’ati, kasbiy tayyorgarlik, an’anaviy ta’lim, ustoz-shogird, zamonaviy usullar, pedagogik muvozanat, innovatsion texnologiyalar.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования методики обучения узбекскому национальному искусству макома в процессе повышения профессиональной подготовки и педагогического мастерства будущих учителей музыки в высших учебных заведениях. В работе сбалансировано анализируются возможности традиционной школы (устоз-шогирд — «мастер-ученик») передачи профессионального музыкального наследия устной традиции и современных инновационно-педагогических технологий. В ходе исследования предложена педагогическая система формирования музыкально-теоретических и исполнительских навыков студентов посредством синтеза содержания образования в контексте традиций и современности.*

Ключевые слова: *музыкальное образование, искусство макома, профессиональная подготовка, традиционное обучение, устоз-шогирд (мастер-ученик), современные методы, педагогический баланс, инновационные технологии.*

Abstract. *This article addresses the issues of improving the methodology of teaching Uzbek national maqom art in enhancing the professional training and pedagogical skills of future music teachers in higher education institutions. The study*

analyzes the potential of both the traditional school (ustoz-shogird — "master-apprentice") for transmitting professional musical heritage of oral tradition and modern innovative-pedagogical technologies in a balanced manner. Throughout the research, a pedagogical system for developing students' musical-theoretical and performance skills is proposed through synthesizing educational content at the intersection of tradition and modernity.

Keywords: *music education, maqom art, professional training, traditional education, ustoz-shogird (master-apprentice), modern methods, pedagogical balance, innovative technologies.*

Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish, yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish hamda madaniyat va san’at sohasini yangi bosqichga olib chiqish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib belgilangan. Shunga ko‘ra, oliy ta’lim tizimida maqom san’atini o‘rgatish jarayonini an’ana va zamonaviylik kesimida tizimli tahlil qilish hamda o‘qitish metodikasini optimallashtirish dolzarb pedagogik muammo bo‘lib qolmoqda.

Jahon miqyosida oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarligini zamon talablari darajasida rivojlantirish, ularning pedagogik mahoratini shakllantirish global ta’limiy tendensiyalardan biri hisoblanadi. Musiqa ta’limi tizimida, xususan, milliy va xalqaro madaniy meros namunalarini yosh avlod ongiga singdirishda bo‘lajak musiqa o‘qituvchisining kompetensiyasi muhim rol o‘ynaydi. O‘zbek xalqining musiqa madaniyati xalq va professional ijod mahsuli bo‘lgan musiqiy asarlar, xususan, muhtasham maqom san’atining og‘izdan-og‘izga o‘tishi asosida asrlar davomida to‘plangan an’analar zamirida rivojlanib kelgan.

Xalqimizning boy musiqiy merosi, xususan, maqom ilmining nazariy va amaliy asoslari akademik Yunus Rajabiy, I.Rajabov, F.Karamatov, T.G‘ofurbekov, R.Abdullayev, O.Matyakubov, O.Ibrohimov kabi atoqli musiqashunos olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Pedagogik nuqtai nazardan musiqa ta’limi metodikasini rivojlantirish masalalari X.Nurmatov, X.Xamidov, R.Tursunov, D.Soipova va Q.Mamirovlar tomonidan o‘rganilgan. Biroq, og‘zaki an’anadagi professional musiqa asarlarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar va raqamli ta’lim muhiti bilan integratsiya qilgan holda, maktab musiqa o‘qituvchilarini tayyorlashda ulardan foydalanishning optimal muvozanatini belgilash bo‘yicha maxsus pedagogik tadqiqotlar tizimli tahlilga muhtoj.

Tadqiqot jarayonida tizimlilik, qiyosiy-pedagogik tahlil, modellashtirish hamda pedagogik kuzatuv metodlaridan foydalanildi. Qo‘qon davlat universiteti “Xalq ijodiyoti” (Musiqa ta’limi) yo‘nalishi talabalari misolida maqom san’atini o‘rgatishning mavjud o‘quv dasturlari va metodik manbalari tahlil qilindi. An’anaviy

“Ustoz-shogird” usuli hamda zamonaviy AKT va modulli ta’lim tizimi imkoniyatlarini o‘zaro uyg‘unlashtirishga qaratilgan pedagogik model ishlab chiqildi.

Oliy musiqa ta’limida bo‘lajak o‘qituvchilarni maqom san’ati vositasida tayyorlashda ikki xil yondashuv ko‘zga tashlanadi:

1. **An’anaviy yondashuv ("Ustoz-shogird" metodi):** Maqomlarning ichki tuzilishi, cholg‘u va ovoz yo‘llarini asriy an’analar asosida, “quloqdan quloqqa” usulida, jonli ijro darslarida o‘zlashtirish. Bu usul ijrodagi nozik cholg‘u qochirimlari va xonandalik nola-nolishlarini o‘rganishda tengsizdir.

2. **Zamonaviy yondashuv:** Maqom asarlarining nota matnlari, elektron o‘quv qo‘llanmalari, audio-video multimedia resurslari hamda raqamli monitoring platformalari orqali tahliliy o‘rganish.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, faqatgina an’anaviy metod bilan cheklanish talabalarning zamonaviy umumta’lim maktablarida dars o‘tish uchun zarur bo‘lgan pedagogik-texnologik kompetensiyalarini oqsatadi. Aksincha, faqat texnologik va quruq nazariy yondashuv maqomning jonli tabiati va milliy jozibasini yo‘qotishiga olib keladi.

Shu sababli, biz bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi tayyorgarligida **50/50 pedagogik muvozanat modelini** taklif etamiz (1-jadval).

Jadval 1

O‘quv faoliyati yo‘nalishi	**An’anaviy komponent (50%)**	**Zamonaviy komponent (50%)**
Ijrochilik va o‘zlashtirish	Ustoz mahorat darslari, jonli eshitish, uslubiy taqlid (og‘zaki an’ana)	Audio/video darsliklar, multmediada vizualizatsiya qilish, raqamli ovoz yozish tahlili
Nazariy bilimlar	Maqom ijrochiligi an’analari, tarixiy maktablar va manbalarni o‘rganish	Musiqiy tahlil dasturlari, test darslari, elektron ensiklopediyalar
Pedagogik mahorat	Shogird bilan individual ishlash, tarbiyaviy suhbatlar	AKT vositasida maktab o‘quvchilari uchun maqom darslari senariylarini loyihalash

Mazkur sullarni amaliyotga joriy etish natijasida talabalarda nafaqat professional maqom ijrochiligi malakasi, balki umumta’lim maktablarida o‘quvchilarning milliy musiqiy ijodiyot asosida estetik munosabatlarini shakllantirish layoqati ham ortadi. Talabalar an’anaviy kuylarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar (interaktiv o‘yinlar, multimedia taqdimotlari) orqali maktab yoshlariga qiziqarli tarzda yetkazib berish metodikasini egallaydilar.

XULOSA

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini oshirishda maqom san’atini o‘rgatishning an’anaviy va zamonaviy usullari muvozanatini ta’minlash – ta’lim samaradorligining bosh omilidir. Ustoz-shogird an’analari maqomning badiiy-estetik, falsafiy va milliy mohiyatini saqlab qolishga xizmat qilsa, zamonaviy pedagogik texnologiyalar uni kelgusi avlodga tizimli, ommaviy va tushunarli tarzda yetkazish mexanizmini beradi. Ushbu integratsiyalashgan yondashuv o‘quvchilarda mehnatga, vatanparvarlikka va milliy qadriyatlarga bo‘lgan qarashlarni yuksaltirishga xizmat qiladigan yuqori malakali pedagog kadrlarni tayyorlash imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Topildiyev, S. O. “Oliy ta’lim tizimida maqom san’atini o‘rganish masalalari” Qo‘qon 2024, “Art-press” nashriyoti.
2. Rajabov, I. “Maqomlar masalasiga doir”. – Toshkent: Badiiy adabiyot nashriyoti, 1963.
3. Soipova, D. Musiqa o‘qitish metodikasi. – Toshkent, 2008.
4. O‘zbekiston Respublikasida milliy madaniyatni yanada rivojlantirish konsepsiyasi.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6000-son Farmoni va tegishli normativ-huquqiy hujjatlar.